

ALISHER NAVOIY MEROSIDA YOSHLARNI ILM-FANGA RAG'BATLANTIRISH G'OYALARI VA ILMY-AXLOQIY TARBIYA MASALALARI

Badalbayeva Ruhshona Mohir qizi,
Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti
Xalqaro Turizm fakulteti talabasi
Lifejeon16@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933996>

Annotatsiya: Alisher Navoiy merosida yoshlarni ilm-fan va ma'rifatga chorlash g'oyalari alohida o'rin tutadi. Uning asarlarida ilmning qadri, donishmandlikka intilish, ma'rifat va adolat orqali jamiyat taraqqiy etishi haqida chuqur fikrlar ilgari surilgan. Navoiy yosh avlodni ilm olishga, o'z ustida ishlashga, komil inson bo'lishga undaydi. Uning ijodida ilmning insonni ma'naviy boyitishi, jaholatdan qutqarishi va kelajakni yuksaltirishi haqidagi g'oyalar bugungi kun yoshlarini ham ilm-fanga rag'batlantirishda muhim manba bo'ladi. Alisher Navoiy asarlarida ilmiy-axloqiy tarbiya masalalari alohida o'rin tutadi. U ilmni insonning eng ulug' fazilati sifatida talqin qilib, bilimli insonning jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatini ta'kidlaydi. Navoiy fikricha, ilm ma'naviyatni yuksaltiradi, axloqiy tarbiyani shakllantiradi va insonni kamolot sari yetaklaydi. Uning asarlarida adolat, halollik, odob-axloq, kamtarlik, sabr-toqat kabi fazilatlar ilm bilan uyg'un holda talqin etilgan. Shu bois Navoiy merosi bugungi kunda ham yoshlarni ilmiy-axloqiy tarbiya yo'lida ma'naviy dasturulamal bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, meros, ilm-fan, ma'rifat, yoshlar, tarbiya, komil inson, rag'bat, ma'naviyat, donishmandlik, ilmiy tarbiya, axloqiy tarbiya, ma'naviyat, fazilat, odob-axloq, komil inson, ma'rifat, adolat, halollik.

Abstract: The ideas of encouraging young people to science and enlightenment occupy a special place in the legacy of Alisher Navoi. His works put forward profound ideas about the value of science, the pursuit of wisdom, the development of society through enlightenment and justice. Navoi encourages the younger generation to acquire knowledge, work on themselves, and become perfect people. In his work, the ideas that science enriches a person spiritually, saves from ignorance, and elevates the future are an important source of encouragement for today's youth to science. The issues of scientific and moral education occupy a special place in the works of Alisher Navoi. He interprets science as the greatest virtue of a person and emphasizes the role and responsibility of an educated person in society. According to Navoi, science elevates spirituality, forms moral education, and leads a person to perfection. In his works, such virtues as justice, honesty, decency, humility, and patience are interpreted in harmony with science. Therefore, Navoi's legacy serves as a spiritual program for the scientific and moral education of young people today.

Keywords: Alisher Navoi, heritage, science, enlightenment, youth, education, perfect person, motivation, spirituality, wisdom, scientific education, moral education, spirituality, virtue, decency, perfect person, enlightenment, justice, honesty.

Аннотация: Идеи приобщения молодёжи к науке и просвещению занимают особое место в наследии Алишера Навои. В его произведениях выдвигаются глубокие мысли о ценности науки, стремлении к мудрости, развитии общества через просвещение и справедливость. Навои призывает молодое поколение к приобретению знаний, работе над собой и становлению совершенными людьми. В его творчестве идеи о том, что наука духовно обогащает человека, спасает от невежества и возвышает будущее, являются важным

источником приобщения современной молодёжи к науке. Вопросы научного и нравственного воспитания занимают особое место в творчестве Алишера Навои. Он трактует науку как величайшую добродетель человека и подчёркивает роль и ответственность образованного человека в обществе. По мнению Навои, наука возвышает духовность, формирует нравственное воспитание и ведёт человека к совершенству. В его произведениях такие добродетели, как справедливость, честность, порядочность, смирение и терпение, трактуются в гармонии с наукой. Поэтому наследие Навои служит духовной программой для научного и нравственного воспитания современной молодёжи.

Ключевые слова: Алишер Навои, наследие, наука, просвещение, молодёжь, образование, совершенный человек, мотивация, духовность, мудрость, научное образование, нравственное воспитание, духовность, добродетель, порядочность, совершенный человек, просвещение, справедливость, честность.

Sharq uygʻonish davrining buyuk mutafakkiri, shoir va davlat arbobi Alisher Navoiy oʻzining boy va serqirra adabiy merosi bilan jahon madaniyati xazinasidan mustahkam oʻrin egallagan. Uning asarlarida inson kamoloti, maʼnaviy-axloqiy barkamollik, ilm-fanga intilish va komil inson tarbiyasi masalalari markaziy oʻrin tutadi. Navoiy nazarida, ilm va axloq bir-biridan ajralmas tushunchalardir. Ilm insonning dunyoqarashini kengaytirsa, axloq uning qalbini poklaydi, jamiyatda sogʻlom muhit shakllanishiga zamin yaratadi. Alisher Navoiy ilmni jaholatning eng katta dushmani, axloqiy kamolotning esa insoniy barkamollikka eltuvchi yoʻl sifatida talqin etadi. U “Mahbub ul-qulub”, “Nasoyim ul-muhabbat”, “Xamsa” kabi asarlarida ilmning inson hayotidagi ahamiyati, axloqiy tarbiyaning ijtimoiy ahamiyati haqida chuqur falsafiy mulohazalar bildiradi. Mutafakkirning taʼkidlashicha, ilmiy bilimlar axloqiy fazilatlar bilan uygʻunlashgandagina haqiqiy komil inson shakllanadi. Bugungi globallashuv sharoitida yoshlar ongida ilmiy dunyoqarashni mustahkamlash, ularni yuksak maʼnaviyat va axloqiy fazilatlar ruhida tarbiyalash dolzarb masalalardan biridir. Shu jihatdan, Alisher Navoiy asarlarida ilgari surilgan ilmiy-axloqiy gʻoyalar hozirgi avlod tarbiyasida ham muhim metodologik asos boʻlib xizmat qiladi. Bugungi kunda taʼlim-tarbiya jarayonida yosh avlodning ilmiy dunyoqarashi va axloqiy-maʼnaviy kamolotini shakllantirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ilmiy bilimlar inson tafakkurini kengaytirsa, axloqiy tarbiya uning ruhiy-axloqiy olamini boyitadi, jamiyatda sogʻlom muhitni taʼminlashga xizmat qiladi. Shaxsning barkamolligi ilm va axloq uygʻunligida namoyon boʻlib, bu esa uni komil inson darajasiga koʻtaradi. Ilmiy-axloqiy tarbiya masalalarini oʻrganish va ularni amaliyotga joriy etish nafaqat taʼlim muassasalari, balki oilaviy muhit, jamoatchilik va keng ijtimoiy hayot uchun ham muhimdir. Zero, yoshlar qalbida ilmga qiziqish, halollik, mehnatsevarlik, odoblilik kabi fazilatlarni qaror toptirish millatning ertangi kunini belgilovchi eng asosiy omillardan biridir. Shu boisdan, ilmiy-axloqiy tarbiya bugungi kunda pedagogika va tarbiya nazariyasining markaziy masalalaridan biri sifatida alohida eʼtiborni talab qiladi. [1]

Alisher Navoiy o'zining boy ilmiy va adabiy merosida ilm va ma'rifatni inson kamolotining asosiy sharti sifatida talqin etadi. U yoshlarni ilm-fanga rag'batlantirishda avvalo qalb pokligi, to'g'rilik va mashaqqatli mehnatni asosiy mezon sifatida ko'rsatadi. Navoiyning nazarida, ilm egallash orqali inson nafaqat o'zini, balki jamiyatni ham yuksaltiradi. Shoirning "Mahbub ul-qulub" asarida ilmning ahamiyati haqida shunday deyiladi:

> "Ilm har kimga ziynatdur, jaholat esa uyatdur. Ilm ila odam kishilarga muhtoj bo'lmas, jaholat ila esa kishilarga xor bo'lur." Bu hikmat orqali Navoiy yoshlarni ilm olishga undaydi, jaholat esa insonni kamsitishini ogohlantiradi. [2] Shuningdek, "Xazoyin ul-maoniy" devonida ham Navoiy ilm-fanning fazilatini ta'riflab, yoshlarni kitob mutolaasi va ustozdan ta'lim olishga chorlaydi:

> "Imsiz kishining ko'zi ko'r, qulog'i kar, Ilm bir chiroqdur, u dunyoni munavvar etar." Mazkur misralar ilmni hayotiy chiroqqa qiyos qilib, insonni zulmatdan chiqaruvchi yagona vosita sifatida ko'rsatadi. Navoiy yoshlarni ilm olishga da'vat etar ekan, ularga sabr-toqat, matonat va ustoz hurmatini ham uqtiradi. Chunki, shoir nazarida, ustozdan ta'lim olmagan, o'zi bilganicha ilmga intilgan insonning yutuqlari kam bo'ladi. Xususan, "Nasoyim ul-muhabbat" asarida ilm-fan ahli ulug'lanib, ularning jamiyatdagi o'rni yuksak baholanadi. U ilmni nafaqat dunyoviy muvaffaqiyat, balki oxirat saodati manbai sifatida ham ko'rsatadi. Shunday qilib, Alisher Navoiy merosida yoshlarni ilm-fanga rag'batlantirish g'oyasi markaziy o'rin tutadi. U ilmni insonning eng katta boyligi sifatida e'zozlab, uni hayotning barcha jabhalarida qo'llashni targ'ib etadi. Navoiy merosida ilmning o'rni Alisher Navoiy fikricha, ilm insoniyat taraqqiyotining bosh omilidir. U ilmni jaholat zulmatini yorituvchi chiroq deb ta'riflaydi. [3] "Mahbub ul-qulub" asarida bilimli kishining jamiyatda tutgan o'rni, nodonlikning oqibatlari haqida chuqur mulohazalar bildiradi. Navoiyning qarashlariga ko'ra, ilm nafaqat shaxsiy kamolot, balki butun jamiyat farovonligi uchun xizmat qilishi lozim. Shuningdek, u ilm olishda mashaqqatdan qo'rqmaslik, sabr va matonat bilan intilish lozimligini uqtiradi. [4] Axloqiy tarbiya va insoniy fazilatlar. Navoiy axloqni inson ma'naviyatining asosi, hayotiy yo'l-yo'riqlarni belgilovchi mezon sifatida talqin etadi. U o'z asarlarida halollik, adolat, sabr-toqat, kamtarlik, vafodorlik kabi fazilatlarni ulug'laydi. Mutafakkirning fikricha, ilmiy bilim axloqiy fazilatlar bilan uyg'unlashmaguncha, haqiqiy kamolotga erishish mumkin emas [5]. Masalan, "Nasoyim ul-muhabbat" asarida ilm va axloqiy tarbiyaning birligiga alohida urg'u beriladi. Komil inson konsepsiyasi. Navoiy merosida "komil inson" tushunchasi markaziy o'rin tutadi. Unga ko'ra, komil inson ilmi, odobli, adolatli va ma'rifatparvar bo'lishi kerak. Shaxsning axloqiy tarbiyasi uning ilmiy saviyasi bilan uyg'unlashgan holda shakllanadi. [6] Navoiy ilmiy bilimni insonni yuksak ma'naviyatga eltuvchi

vosita sifatida ko'radi. Shu jihatdan, uning qarashlari zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimi uchun ham muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Navoiy g'oyalarning bugungi dolzarbligi. Hozirgi globallashtirish davrida yoshlarni yot g'oyalardan asrash, ularni ilm-fan, ma'naviyat va axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb masalaga aylanmoqda. Bu jarayonda Navoiy merosining ahamiyati beqiyosdir. U ilgari surgan ilmiy-axloqiy g'oyalar bugungi yoshlarni barkamol, vatanparvar, ma'rifatparvar inson qilib tarbiyalashda muhim dasturulamalar bo'lib xizmat qilmoqda.[7]

Alisher Navoiy o'z asarlarida ilm va ma'rifatni inson hayotining eng muhim omili sifatida ulug'laydi. Uning fikricha, ilm — jaholat zulmatini yorituvchi chiroq, insonni kamolotga yetkazuvchi vosita va jamiyat taraqqiyotining tayanchidir. Navoiy yoshlarni ilmga rag'batlantirar ekan, ularni sabr-toqatli bo'lishga, ustozlardan ta'lim olishga, kitob mutolaasiga odatlanishga da'vat qiladi. [8] Demak, Navoiy merosi bugungi kunda ham yoshlarga ibrat bo'lib, ularni ilm-fanga intilish, o'z salohiyatini rivojlantirishga undaydi. Alisher Navoiy asarlarida ilgari surilgan ilmiy-axloqiy g'oyalar bugungi kun uchun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Mutafakkir ilmni inson kamolotining poydevori, axloqni esa uning ma'naviy komillikka eltuvchi mezon sifatida talqin etadi. U ilm va axloqni bir-biridan ajralmas tushuncha deb hisoblab, yoshlarni ilmga rag'batlantirish, odo-axloqli bo'lish, adolat va halollikni hayotiy tamoyil sifatida qabul qilishga da'vat etadi. Shu bois Navoiy merosi nafaqat adabiy, balki tarbiyaviy, ma'naviy hamda ilmiy ahamiyat kasb etadi. [9] Takliflar:

1. Ta'lim jarayonida Navoiy merosidan faol foydalanish – uning asarlaridan ilm va ma'rifatga oid g'oyalarni darslarda, tarbiyaviy soatlarda keng yoritish.
2. Yoshlarni kitobxonlikka jalb qilish – Navoiy asarlaridan hikmatlar asosida turli tanlovlar, o'qish marafonlari va munozaralar tashkil etish.
3. Ilmiy va ma'naviy anjumanlar o'tkazish – maktab va oliy ta'lim muassasalarida "Navoiy va ilm" mavzusida davra suhbatlari, ilmiy konferensiyalar uyushtirish.
4. Zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish – Navoiy hikmatlari asosida mobil ilovalar, elektron kutubxonalar, video darslar yaratish orqali yoshlarda ilmga qiziqishni kuchaytirish.
5. Ilm ahliga ehtiromni oshirish – Navoiy ta'kidlaganidek, ustozlarni hurmat qilish va ulardan ta'lim olish madaniyatini mustahkamlash.
6. Ta'lim jarayonida Navoiy asarlaridagi ilmiy-axloqiy g'oyalarni keng yoritish va yoshlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish.
7. Yoshlar tarbiyasida Navoiy merosidan amaliy foydalanish, uning asarlaridan namunalar orqali odo-axloq va komillik darslarini tashkil etish.
8. Ilmiy tadqiqotlarda Navoiy ijodidagi tarbiyaviy g'oyalarni chuqur o'rganish, zamonaviy ijtimoiy-madaniy jarayonlar bilan bog'lab tahlil qilish.

9. Ma'naviy-ma'rifiy ishlarda Navoiy asarlaridan keng foydalanish, turli tadbir va suhbatlarda uning g'oyalarini yoshlarga yetkazish.
10. Globallashuv sharoitida yoshlarni yot g'oyalardan asrashda Navoiy ta'limotini samarali qo'llash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Alisher Navoiy. “Mahbub ul-qulub”. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983
3. Alisher Navoiy. “Nasoyim ul-muhabbat”. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1991.
4. Qayumov A. Alisher Navoiy hayoti va ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1989.
5. Alisher Navoiy. “Xazoyin ul-maoniy” (Devon). – Toshkent: Fan nashriyoti, 1991.
6. Alisher Navoiy. “Xamsa”. – Toshkent: Yozuvchi nashriyoti, 1987.
7. Yo'ldoshev Q. Navoiy asarlarida tarbiyaviy g'oyalar // Ma'naviyat va ma'rifat jurnali. – Toshkent, 2010, №4..
8. Jo'rayev A. Alisher Navoiy falsafiy qarashlari. – Toshkent: Fan, 2000.
9. Qosimov B. Navoiy va ma'naviyat. – Toshkent: Ma'naviyat, 2011.